

„Egy tárgy egy történet”
A Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum projektjének, mint
jó gyakorlatnak a bemutatása a generációk közötti kommunikációra
Elek Ágnes

A Pető András Karon végzett oktatómunkámmal párhuzamosan, és azt megelőzően közel tíz évig dolgoztam múzeumpedagógusként a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeumban, ahol kiemelt feladataim közé tartozott a tudásközvetítés, a múzeumi gyűjtemény korosztálytól független, mindenki számára érthető és befogadható interpretálása.

A múzeumpedagógia munkám során tapasztaltam, hogy a generációk közötti párbeszéd egyre nehezebb, sokszor nem is értik egymást a fiatalok és idősek. A felgyorsult, folyamatosan változó, gépekkel körülvett világunkban az eredményes kommunikációhoz szükséges kellő odafigyelés és türelem is hiányzik. A Z és Y generáció közötti társalgás egyértelműen más, új csatornákra, online platformokra helyeződött át. Az élőszavas kommunikáció teljesen átalakult, a személyes térből előbb a telefonosra tevődött hang alapon, ma pedig már ezt is kiszorította a gyors, sokszor csak pár szavas, emojiakkal és giffelekkel teletűzdelt csevegés.

Azt gondolhatnánk, hogy egy tanóra a múzeumban a diákok számára végtelen kíváncsiságot és örömet jelent, ami igaz is lehet, ha megtaláljuk a múzeumpedagógia eszközével a hozzájuk vezető utat és formát. A tapasztalatok alapján óvodás kortól kezdve az egyetemi oktatásig egyaránt fontos, hogy folyamatosan más perspektívából közelítsünk az átadni kívánt témához, hogy a figyelmet fenntartsuk és ezáltal az ismeret célba érjen.

Szüleink, nagyszüleink még egy más jellegű oktatási rendszerben szocializálódtak, ahol a tudás nem kérdőjeleződött meg, annak kizárólagos forrása a tanár és a tankönyv volt. A múzeumokra pedig kulturális örökségünk tárházaként tekintettek, amit nagy tisztelettel és fegyelmezetten látogattak a szigorú teremőrök közegében a megértéshez szükségesnél nagyobb távolságot tartva a kiállított tárgyaktól.

Napjainkra az információtechnológia fejlődésének hatására, a múzeumi látogatói szokások, csak úgy, mint a generációk közötti kommunikáció, nagymértékben átalakult. A kiállított tárgyak önmagukban az ingergazdag környezetbe szocializálódott fiatalabb generáció számára már nem elegendők, számukra ezek önmagukban értelmezhetetlenek. Így az erős vizuális ingerek, a demonstrációs tárgyak alkalmazása és azok kipróbálhatósága, illetve az objektum mögötti emberi történetek azok, ami által élményszerűvé válik a múzeumi tanóra és általában véve az oktatás. A projekt során egy új formanyelv kitalálását és alkalmazását tűztük ki célul, hogy a múzeum bámulatos gyűjteményi anyagát, a hozzákapcsolható szaktudást és kifejezéseket kellő alapossággal tudjuk átadni a fiatalabb generációknak. Az élmény és drámapedagógia eszközével élve, az új kommunikációs szokásokat figyelembe véve indultunk el azon az úton, hogy élvezhető ismeretekkel gazdagodjanak a hozzánk érkező csoportok, miközben szerettünk volna hidat képezni a generációk között is.

A fiatalok múzeumokba való újrabecsatornázásával párhuzamosan a nyugati országokban megfigyelhető egy másik tendencia is: az idősebb, jellemzően nyugdíjas, de fizikailag és szellemileg sokszor még aktív korosztály számára, az ő igényeikre szabva külön szolgáltatásokat is biztosítanak. Egy múzeumnak a tudásközvetítésen túl társadalmi szerepvállalással is kell bírnia, illetve kulturális intézményként külön-

böző szinergiákat kell mozgósítania. Nagyon sok pozitív és jó gyakorlatot láttunk az Erasmus+ pályázat keretében arra, hogy Dániában vagy Lengyelországban hogyan integrálják az idősebb korosztály tagjait önkéntes programjukkal, vagy kifejezetten vezetői látogatói útvonalak tervezése kapcsán. Ehhez kapcsolódik, hogy 2020-ban az „Egy tárgy egy történet. Örökség – Generációk közötti érzékenyítés műszaki eszközök megismerésén keresztül Online” projektünk megelőzte a saját korát és jó úton haladunk nemzetközi szinten is. 2021-ben a családi tárgytörténeteken alapuló komplex programunk az Országos Közgyűjtemények Szövetségének támogatásával múzeumpedagógiai különdíjat is kapott.

A Közlekedési Múzeumban és filiáléiban megvizsgálva a látogatói szokásokat, azt tapasztaltuk, hogy a nyári szünet alkalmával a nyugdíjasok az unokáikkal együtt rendszeresen látogatják az intézményeinket. Az óvodás korú gyerekek és a fiatal kamaszok a nagyszülők szűrőjén keresztül látják a múzeumokban kiállított tárgyakat, viszont ez a szoros kapcsolat majd az idő múlásával és a gyerekek felnőtté válásával egyre inkább lazul. Ahogy a bevezetőben is írtam, megváltoznak a kommunikációs és életviteli szokások, mások a társas érintkezés szabályrendszerei. Szerettük volna az idővel létrejövő generációk közötti szakadékot áthidalni egy olyan programsorozattal, ahol a perifériára szoruló idősebb generáció tagjai újra a társadalom aktív tagjaiként lehessenek jelen, hiszen az ő tapasztalatuk, tudásuk és bölcsességük felbecsülhetetlen és hiánypótló. A programot két kollégámmal, Nagy Anikó és Bán András múzeumpedagógusokkal dolgoztuk ki, viszont a pályázatban foglaltak egy részét tudtuk csak megvalósítani, a pandémiás helyzet ugyanis nem tette lehetővé a teljes koncepció megvalósítását.

A Közlekedési Múzeum egyik tagmúzeumának, a Műszaki Tanulmánytárnak a gyűjteményére fókuszálva dolgoztuk ki a programunkat, amely több mint 16 ezer műtárgynak ad helyet a csillagászati távcsövektől az üvegszemen át a szobányi összámitógépekig és sugárhajtoművekig.

A múzeumpedagógiai foglalkozásaink során mindig törekedtünk arra, hogy izgalmas módon ismertessük a gyűjteményi tárgyakat, figyelembe véve és kapcsolódva a Nemzeti Alaptanterv követelményeihez. Mindig is kiemelt odafigyeléssel foglalkoztunk az itt helyett kapott műszaki eszközökkel és azok történetével, működésével, a világhírű magyar találmányok megismertetésével. Olyan tárgyak találhatóak itt, mint Jedlik Anyos dinamó replikája és fényképezőgépe vagy Magyarország első számítógépe, a Kozma László által megalkotott MESZ-I, de Várkonyi Péter és Domokos Gábor gömböcének a prototípusa is itt tekinthető meg. A múzeum több gyűjteménycsoporttal rendelkezik: optikai gyűjtemény (távcsövek, szemüvegek, kamerák és fényképezőgépek, diavetítők stb.) írógépek, órák, rádió és híradástechnika, a háztartási és a számítógép gyűjtemény.

2020-ban egy NKA pályázat elnyerésével lehetőségünk volt egy olyan múzeumpedagógiai programot összeállítanunk, ahol az idősebb generáció tagjait (nyugdíjasok) kértük volna fel egy párbeszédre a fiatalabb (iskolás) korosztály tagjaival a múzeumban található tárgyak történeteinek keresztül. Szerettük volna, ha a nyugdíjasok egy-egy tárgyat kiválasztva a gyűjteményből, meséltek volna azok használatáról, hozzájuk kötődő személyes élményeikről. Az évek tapasztalatai során megfigyelhető volt, hogy a háztartási gyűjtemény, amin a legkevésbé fogott az idő vasfoga, a gépiesítésen túl nem nagyon változott. Ezáltal az itt található műtárgyak könnyen

beazonosíthatók, a generációkon átöröklődött tárgyak emlékeket, közös családi élményeket idéznek fel, így számtalan izgalmas történet fültnúí lehettünk. Az oral history módszerét már évtizedek óta használják a történelem, a múltunk mélyebb megismerésére vagy éppen az egyes korszakok és a hozzájuk kapcsolódó tárgyak kontextusba helyezésére. A vizuális és tárgyi kultúránk elengedhetetlen része a tárgyak pontos megnevezése, használatuk módja, továbbá, hogy ezek milyen szerepet töltek be egy család életében. A történetmesélések segítik az idősek memóriájának karbantartását, növelik a hasznosság érzését, miközben a diákok számára egy olyan komplex tudást biztosítanak, amivel megismerik a körülöttünk lévő világ történéseit. A fiatalokat, a diákokat arra szerettük volna kérni, hogy ők is válasszanak ki egy-egy, számukra izgalmas tárgyat a gyűjteményből, amelynek nem előfeltétele a tárgy pontos ismerete, de nekik is beszélniük kell az adott tárgyról, mit gondolnak róla, mi lehet az, mire és hogyan használhatták.

Ezeket a történeteket, illetve tárgyleírások rögzítése és dokumentálása után a két generáció történeteit, megfigyeléseit ütköztettük volna egymással külön-külön, majd több, személyes mikroszertós foglalkozások keretén belül dolgoztak volna az általuk kiválasztott tárgyak történeteivel, kiegészülve a műszaki muzeológusok segítségével. A cél egy olyan komplex tudásanyag létrehozása, ami segíti a generációk közötti párbeszédet és egymás megértését. Olyan kompetenciák fejlesztését tűztük ki célul, mint az anyanyelvi kommunikáció, a hatékony önálló tanulás, a kezdeményezőképeség és a vállalkozói ismeretei, a szociális kompetencia, az esztétikai és művészeti érzék és kifejezőképeség vagy a digitális tudás. Mindezek olyan fejlesztési területekhez járulnak hozzá, mint a finommotorikus mozgás, kommunikáció, csoportmunka, alkalmazkodóképeség, kapcsolatteremtő készség, közönység előtt való megnyilvánulás, kreativitás. Célkitűzésünk volt, hogy egy olyan komplex tudásanyagot hozzunk létre, amely akár múzeumi kiállításfelfedező sétalap formájában is megjelenhet, vagy beépíthető a múzeumpedagógiai foglalkozásokba. Fontos volt, hogy a múzeumban töltött alkalmak a műszaki tárgyakra, műszaki örökségünkre fókuszáló ismeretszerzés és -átadás mellett a generációk közötti értő kommunikációt, érzékenyítést, egymás iránti empátiát is elősegítsék. A pályázat során felkértünk egy gyógypedagógust, aki segített egy olyan jelentkezési, regisztrációs platformot létrehozni, aminek a segítségével a hozzánk érkező csoportokról pontosabb képet, leírást kaphattunk. Ezzel figyelembe tudtuk venni a csoportoknál a tanulási nehézségeket, a szociális készségeket, ezzel is felkészülve arra, hogy mindezek ismeretében még inkább a csoport dinamikájához, igényeihez illeszkedő foglalkozásokat tudjunk biztosítani.

A projekt megvalósítása

A pandémia korlátozásai sajnos nem tették lehetővé, hogy csoportokat fogadjunk a múzeumba. A programunkat átdolgoztuk és az online térbe tettük át, ami nehezítette a megvalósítást, hiszen a digitális kultúrában kevésbé jártas idősek számára pont a technika adta komplikációk nehezítették a generációk közötti párbeszéd kialakulását.

Felhívást tettünk közzé közös történetmesélésre lakossági és iskolai hírlevelekben, közösségi médiafelületeinken és múzeumszakmai weboldalakon. Arra kértük a családokat, fiatalokat, időseket, hogy beszélgessenek egymással, gyűjtsenek az otthoni környezetből olyan műszaki eszközöket, amelyeknek történetük van és az ezzel

kapcsolatos tudásukat, élményeiket és tapasztalataikat osszák meg egymással. Úgy véltük, hogy ez kiváló lehetőség a közös párbeszéd mellett, hogy kizökkentsük a résztvevőket a pandémia által okozott bezártság és olykor kilátástalanság nyomasztó érzéséből.

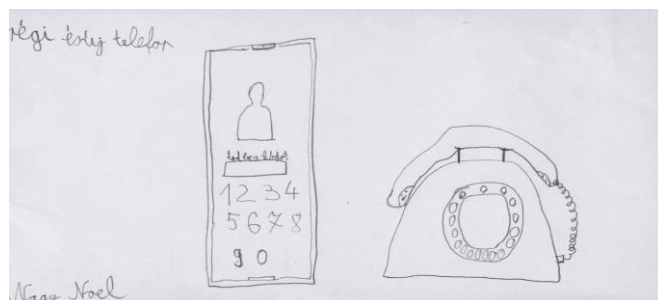
Az online családi tárgytörténetgyűjtés felhívása során nem volt technikai megkötés. A múltbeli és a mai műszaki eszközökről készülhettek fotó, videó, plakát, rajz vagy egyéb formában is illusztrációk. A beérkező alkotásokat többségében a SZÁMALK-Szalézi Technikum és Szakgimnázium fotográfus és fotótermék-kereskedő szak hallgatói készítették, akiknek a csodálatos munkái és történetei megtalálhatók a múzeum honlapján:

<https://kozlekedesimuzeum.hu//hu/tanulas/egy-targy-egy-tortenet/egy-targy-egy-tortenet-beerkezett-alkotasok>

Az Egy tárgy egy történet felhívás plakátja

A korlátozások részleges feloldását követően lehetőségünk volt arra, hogy 2020. október 17-én egy családi program keretében a Műszaki Tanulmánytárban több mint 100 fő részvételével megvalósítsuk a személyes történetgyűjtést.

Fényképek a 2020. október 17-én megrendezett családi napról

A családok a programon különböző eszközök (táskaírógép, 3D-toll) segítségével írták le, illetve alkották meg kedvenc régi vagy elképzelt jövőbeli műszaki tárgyaikat, azok használatát, tulajdonságait, funkcióit. Továbbá arra kértük őket, hogy jelöljék meg és rajzolják le számunkra a gyűjtemény legizgalmasabb tárgyait, amelyek rákerültek a térképre egyfajta informális népszerűségi kutatás eredményeképpen. Ebből a gyűjtésből született meg az *Egy tárgy egy történet – Családi tárgytörténetek* kiállításfelfedező sétalapunk, amiben a kiállítás térképe mellett a gyerekek egy-egy tárgyról készített rajza szerepel, sok izgalmas információval, továbbá nekik/hozzájuk szóló kutatást, megfigyelést és alkotást igénylő feladattal.

Egy tárgy egy történet kiállítás-felfedező sétalap

Egy tárgy egy történet

Készítették: Bán András, Elek Ágnes, Nagy Anikó (Múzeumpedagógiai Osztály)

A kiadványban szereplő tárgyfotók: Áment Gellért

A kiadvány grafikai tervezése: Bukovics Zoltán

A kiadványt kiegészítettük a kiállításban elhelyezett egyes műtárgyak információs tábláival, amelyek még több ismeretet és érdekességet tartalmaznak az adott műtárgyról. Ezekhez kapcsolódó beszélgetésre, gondolkodásra, megfigyelésre invitáló felhívásokat is szerepeltettünk. A kiadvány és a szorosan hozzá kapcsolódó, a múzeum kiállítótereiben elhelyezett információs táblák egy izgalmas múzeumlátogatásra, sétára nyújtanak lehetőséget.

A Műszaki Tanulmánytár kiállításában elhelyezett információs táblák és felfedező sétalap

A családi napon a múzeumban berendeztünk egy kényelmes, az 1970-es évek korszakát idéző szobabelsőt is, ahová a gyerekek (és szüleik, nagyszüleik, testvéreik) leülhettek és elmesélhették családjuk egy-egy kedves, különleges műszaki tárgyának történetét. A felvételek készítése során számos demonstrációs eszközt választhattak (például mozsár, kuglófsütő, hordozható rádió, Rubik-kocka, diavetítő, szemüveg, fényképezőgép), amelyek inspirációs eszközként hatottak a mesélőkre és a mesékre egyaránt.

A megvalósítás eredményessége

A projekt kényszerű módosítása és az online térben való megvalósítása kezdetben komoly problémát jelentett. Az online oktatás és gépeken keresztüli kommunikáció teljesen elmosta a határokat és sokszor a lehetőségeket is a valóságos és a virtuális világ között. A hatalmas információs zajban nehéz volt a tárgyakon keresztüli történetmesélésre való invitálás. Ugyanakkor izgalmas volt látni, még ha online térben is, hogy milyen párbeszéd alakult ki a generációk között a tárgyak kapcsán. Ez segítséget is nyújtott a nehezebb helyzetekben, hogy kicsit kilépjünk a jelenből, és a múltba visszalépve kedves emlékeket idézzünk fel.

A pandémia korlátozásai során még nagyobb jelentőségét éreztük, hogy a fiatal generáció tagjai figyelemmel forduljanak a nagyszüleik, idős családtagjaik, ismerőseik felé az egy-egy régi tárgyról való gondolkodás, beszélgetés során. A felidézett emlékek, történetek pedig jótékony hatással vannak nemcsak a szellemre, hanem közvetve a testi egészségre is.

Összességében elmondható, hogy egy olyan komplex tudásanyagot sikerült összeállítanunk, ami a mai napig alkalmazásban van a múzeum programjai során. A programunk elősegítette és feltérképezte a múzeum azon tárgyait, amelyek a családok számára kiemelt jelentőséggel bírnak. Megerősítette bennünk azt az elgondolást is, hogy a tudás megszerzése és átadása személyes történeteken keresztül a leghatékonyabb, élményszerűbb és maradandóbb.

(Fotók: Bán András, Elek Ágnes, Nagy Anikó, Szklenárik Fanni)